

KO'ZI OJIZ BOLALAR UCHUN VIZUAL SAN'AT VA IJODKORLIK: INNOVATSION YONDASHUVLAR

Klishbaeva Guljan Saken qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti "Maktabgacha ta'lim", "Maxsus pedagogika" fakulteti "Logopediya" 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15180412>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ko'zi ojiz bolalar uchun vizual san'at va ijodkorlik sohasida innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Ko'zi ojiz bolalar uchun san'atning ahamiyati, ularning ijodiy rivojlanishiga ta'siri, zamonaviy texnologiyalar va multisensor metodlardan foydalanish masalalari yoritilgan. Maqolada relefli san'at, ovozli tasvir texnologiyalari, 3D bosma, taktil materiallardan foydalanish kabi usullar muhokama qilinadi. Ushbu yondashuvlar bolalarning estetik didini shakllantirish, tafakkurini rivojlantirish va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ko'zi ojiz bolalar, vizual san'at, inklyuziv ta'lim, innovatsion texnologiyalar, ijodkorlik, taktil san'at, sensor integratsiya

Bugungi kunda inklyuziv ta'lim tizimi jadal rivojlanmoqda va imkoniyati cheklangan bolalar, shu jumladan, ko'zi ojiz bolalar uchun yangi ta'lim uslublari joriy etilmoqda. San'at va ijodkorlik insonning ichki dunyosini ifodalash va rivojlantirish uchun muhim vositalardan biri hisoblanadi. Ko'zi ojiz bolalar ham ijodkorlik orqali o'z his-tuyg'ularini, fikrlarini ifodalashlari va atrof-muhitni his qilishlari mumkin. Biroq, an'anaviy vizual san'at usullari ko'rish qobiliyatidan mahrum bo'lgan bolalar uchun yetarli darajada mos emas. Ko'zi ojiz bolalar uchun san'at va ijodkorlik bilan shug'ullanishning ahamiyati nafaqat ularning estetik didini shakllantirish, balki sensor ta'sirlarni rivojlantirish, tafakkur va motorika ko'nikmalarini mustahkamlash bilan bog'liqdir.

Tasviriy san'at ko'pincha ranglar, shakllar va to'qimalar kabi vizual elementlardan foydalanish orqali ijodkorlikni ifodalash vositasi hisoblanadi. Biroq, ko'r bolalar uchun tasviriy san'at tushunchasi paradoksal ko'rinishi mumkin, chunki ular bu elementlarni ko'ra olmaydilar. Shunga qaramay, tasviriy san'at ko'r bolalarda ijodkorlik va o'zini namoyon qilishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin. Tasviriy san'at orqali ko'zi ojiz bolalarda ijodkorlikni rag'batlantirish usullaridan biri teginish va tovush kabi boshqa hislarni jalb qilishdir. Loy, mato yoki zimpara kabi teginish materiallaridan foydalangan holda, ko'r bolalar o'zlari his qilishlari va boshqarishlari mumkin bo'lgan san'at yaratishlari mumkin. Bundan tashqari, musiqa kabi tovush elementlari yoki ranglar va shakllarning yozib olingan tavsiflari ko'r bolalar uchun ijodiy tajribani oshirishi mumkin. Malakali o'qituvchilar va murabbiylarning ko'rsatmalari va yordami ko'zi ojiz bolalarga turli xil san'at shakllari va usullarini o'rganishga yordam beradi. Bu mutaxassislar ko'zi ojiz bolalarga teginish vositalaridan unumli foydalanishni o'rgatishlari, vizual tushunchalarni eshitish orqali tasvirlashlari va ularni san'at orqali o'zlarini ifoda etishga undashlari mumkin.

Ko'zi ojiz bolalar uchun tasviriy san'atning yana bir muhim jihati - bu sensorli kashfiyot va tajriba o'tkazish imkoniyati. Ko'zi ojiz bolalarni teginish orqali turli teksturalar, ranglar va shakllarni o'rganishga undash orqali ular san'at tushunchalarini chuqurroq tushunishlari va ijodiy qobiliyatlarini oshirishlari mumkin. Tasviriy san'at ko'r bolalar uchun o'z his-tuyg'ulari bilan bog'lanish, o'z fikrlari va his-tuyg'ularini ifodalash uchun vosita bo'lib xizmat qilishi

mumkin. Badiiy ijod orqali ko'zi ojiz bolalar o'z kechinmalari, orzulari va intilishlarini og'zaki bo'lmagan shaklda bayon etishlari mumkin, bu esa ularga o'z fikrlarini erkin va ijodiy ifodalash imkonini beradi. Tasviriy san'at ko'r bolalarda fazoni anglash, nozik vosita qobiliyatlari va muammolarni hal qilish qobiliyatlari kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Materiallarni ehtiyotkorlik bilan manipulyatsiya qilish va fazoviy tashkilotni talab qiladigan badiiy faoliyat bilan shug'ullanib, ko'r bolalar o'zlarining bilim qobiliyatlarini mustahkamlashlari va umumiy rivojlanishini kuchaytirishlari mumkin. Ko'zi ojiz bolalar san'at orqali quyidagi jihatlar bo'yicha rivojlanish imkoniyatiga ega:

Sensor va taktil sezgilarni rivojlantirish – Materiallar bilan ishlash, relief va faktura elementlaridan foydalanish orqali sezgirlikni oshirish.

Ijodiy tafakkurni shakllantirish – Ko'rish qobiliyatidan mahrum bo'lishiga qaramay, san'at orqali yangi g'oyalar yaratish va o'z ifoda shakllarini topish.

Jamoaviy muloqotni yaxshilash – Ijodiy mashg'ulotlar orqali bolalar bir-birlari bilan muloqot qilish va ijtimoiy faollikni oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Psixologik qo'llab-quvvatlash – San'at terapiyasi usullari yordamida ichki holatni ifodalash va stressdan xalos bo'lish imkoniyati.

Tasviriy san'at bilan shug'ullanish ko'zi ojiz bolalarning ijodiy sa'y-harakatlari hayotga tatbiq etilishini ko'rib, o'ziga ishonch va o'zini o'zi qadrlashiga yordam beradi. O'z san'at asarlarini boshqalarga namoyish etish va ijobiy fikr-mulohaza va e'tirofga ega bo'lish orqali ko'r bolalar o'zlarining qobiliyatlari bilan g'ururlanish va muvaffaqiyat tuyg'usiga ega bo'lishlari mumkin. Bundan tashqari, tasviriy san'at ko'r bolalar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlik uchun platforma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Guruhdagi badiiy loyihalar yoki badiiy mahorat darslarida qatnashish orqali ko'zi ojiz bolalar birgalikda ishlashlari, fikr almashishlari va bir-biridan o'rganishlari, jamiyat va do'stlik tuyg'usini tarbiyalashlari mumkin.

Umuman olganda, Ko'zi ojiz bolalar uchun san'at va ijodkorlik faqat estetik rivojlanish vositasi emas, balki ularning sensor tajribasini boyituvchi, muloqot qobiliyatlarini rivojlantiruvchi va hayot sifatini yaxshilovchi muhim omildir. Zamonaviy innovatsion texnologiyalar yordamida bu jarayon yanada samarali va qiziqarli bo'lishi mumkin. Ko'zi ojiz bolalar uchun san'at darslarini rivojlantirish va ularni kengroq tatbiq etish orqali inklyuziv ta'limni takomillashtirish mumkin. Shu sababli, ushbu yo'nalishda yangi tadqiqotlar va pedagogik tajribalar amalga oshirilishi zarur. Tasviriy san'at ko'r bolalarga o'z his-tuyg'ularini kashf qilish, his-tuyg'ularini ifodalash va muhim ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradigan noyob va boyituvchi ijodiy imkoniyatni taqdim etishi mumkin. Ko'zi ojiz bolalar teginish, tovush va tasavvur kuchini o'zlashtirib, tasviriy san'atning o'zgartiruvchi kuchi orqali o'z ijodiy qobiliyatlarini ochib berishlari va o'zlarining to'liq imkoniyatlarini ochishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Rahimov, A. (2020). *Nogiron bolalar uchun inklyuziv ta'lim metodlari*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.
2. Karimova, D. (2019). *Ko'zi ojiz bolalar uchun san'at terapiyasi*. Samarqand: Ilmiy tadqiqot markazi.

3. Abdullayev, H. (2021). *Maxsus ta'limda innovatsion yondashuvlar*. Buxoro: Ma'rifat nashriyoti.
4. UNESCO (2022). *Inclusive Arts for the Visually Impaired: Global Perspectives*. Paris: UNESCO Publishing.

